

dr hab. inż. Józef Zubek
Zakład Bezpieczeństwa Wewnętrznego
Niepaństwowa Wyższa Szkoła
Pedagogiczna w Białymstoku

Warszawa, 5 listopada 2019 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pani mgr Ewy MARTUSEWICZ - PAWLUS pt.: *Euroislam a wybrane aspekty bezpieczeństwa obywateli Unii Europejskiej na przykładzie Niemiec i Polski*, opracowanej pod kierunkiem naukowym prof. dr. hab. Waldemara ZUBRZYCKIEGO

Uwagi ogólne

Już od wielu tysięcy lat dziejów ludzkości daje się zauważyć zjawisko powstawania i zanikania cywilizacji. Upadkowi cywilizacji towarzyszyły liczne konflikty i wojny, do których dochodziło najczęściej na styku różniących się kulturowo cywilizacji reprezentowanych przez państwa lub ich koalicje. Nie inaczej wygląda współczesna rzeczywistość. Huntington uważa, że nowy ład światowy tworzy dziewięć zróżnicowanych cywilizacji, spośród których dwie lub trzy politolodzy uznają za agresywne, walczące.

Na początku XXI wieku, szczególnie ostro dają się zauważyć takie zjawiska, jak:

- wzmożone ruchy migracyjne i problemy integracyjne;
- ekstremistyczne postawy wśród muzułmanów;
- niekorzystne zmiany i tendencje demograficzne w strukturze społecznej Europy, działające na korzyść muzułmanów.

Wymienione zjawiska uzasadniają tezę, że bardzo duże niebezpieczeństwa niesie ze sobą zderzenie cywilizacji islamskiej z narodami Zachodu, pozostającymi w kręgu cywilizacji chrześcijańskiej (rzymskiej, zachodniej).

Naturalnie nie wszyscy przedstawiciele społeczności muzułmańskiej utożsamiają się z przemocą terrorystów. Faktem pozostaje jednak, że ataki terrorystyczne dokonywane są pod hasłami islamu, a więc rzutują na wzajemne stosunki między społeczeństwami europejskimi a wspólnotą muzułmańską. Ataki terrorystyczne są uzewnętrznieniem konfliktu wartości cywilizacji zachodniej i cywilizacji muzułmańskiej, której granica sięga dalej na wschód i przyjmuje kształt pasa terytorium oddzielającego dwa przeciwstawne kręgi kulturowe. W tym miejscu rodzi się pytanie, czy i w jaki sposób społeczności należące do dwóch różnych cywilizacji mogą ze sobą koegzystować na terytorium Europy Zachodniej, a nawet całej Europy?

Próbkę odpowiedzi podjęła w swojej rozprawie doktorskiej Pani mgr Ewa MARTUSEWICZ-PAWLUS. Przedstawiona do recenzji rozprawa została opracowana w Wydziale Bezpieczeństwa i Nauk Prawnych Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie. W rozprawie Autorka podjęła bardzo istotną poznawczo problematykę adaptacji koncepcji euroislamizmu B. Tibiego i jej ewentualnego wpływu na poprawę bezpieczeństwa społeczeństw niemieckiego i polskiego. Ze względu na osadzenie podjętej problematyki w systemie bezpieczeństwa dwóch wybranych przez Doktorantkę państw, jako elementu ważnego w zapobieganiu i zwalczaniu zagrożeń bezpieczeństwa publicznego i kulturowego Niemiec i Polski, temat jest społecznie aktualny, potrzebny i wręcz priorytetowy.

Bardzo mocno pragnę podkreślić trafność wyboru przedmiotu badań, jego aktualność zarówno z poznawczego jak i pragmatycznego punktu widzenia. Wartość podjętego problemu badawczego jest szczególnie istotna z uwagi na fakt, że w polskim piśmiennictwie jeszcze zbyt rzadko dyskutuje się problematykę ujętą w dysertacji w tak szczegółowym, analitycznym i profesjonalnym ujęciu. Na podkreślenie zasługuje przygotowanie Doktorantki do podjęcia badań oraz zainteresowanie problematyką prezentowaną w rozprawie co z pewnością uważny Czytelnik dostrzeże w trakcie lektury niniejszej pracy. Oceniając znaczenie problematyki badawczej stwierdzam, że rozprawa doktorska poświęcona została istotnemu obszarowi badań w naukach społecznych w zakresie nauk o bezpieczeństwie.

Ocena metodologiczna rozprawy

Rozprawa doktorska ma charakter studium analitycznego wzbogaconego w rzetelne i wartościowe badania a proces badawczy jest wielowarstwowy i interdyscyplinarny, zarówno w swej części teoretycznej jak i empirycznej. Kandydatka poddała eksploracji wszystkie najważniejsze pozycje zwarte i inne opracowania z punktu widzenia wszechstronnego naświetlenia rozpatrywanych w pracy zagadnień. Koncepcja metodologiczna rozprawy została przedstawiona w rozdziale pierwszym opatrzonym tytułem: *Założenia badawcze*. Treści metodologiczne zawierają: opis sytuacji problemowej (we wstępie), cel i problemy badawcze, hipotezy badawcze, przedmiot badań, ograniczenia badawcze, zadeklarowane metody, techniki i narzędzia badawcze, zarys organizacji badań oraz notki biograficzne trzech ekspertów niemieckich i sześciu polskich.

Zarówno wprowadzenie w sytuację problemową, jak również przedmiot i zakres badań zostały poprawnie sformułowane we wstępie do pracy. To z kolei pozwoliło na precyzyjne przyjęcie celu, z którego wynikają problemy badawcze (główny i cztery cząstkowe), wśród

których znajdują się cztery obszary poszukiwań, co znalazło później swoje potwierdzenie i odzwierciedlenie w strukturze rozprawy - w czterech rozdziałach merytorycznych.

Kolejnym etapem było sformułowanie hipotez badawczych (głównej i czterech szczegółowych). Przyjęte hipotezy są poprawne i korespondują z celem i problemami badawczymi - co stworzyło precyzyjną logikę całego procesu badawczego.

Za racjonalne i dobrze uzasadnione uznaję przyjęte przez Kandydatkę ograniczenia badawcze. Dotyczą one terenu badań (Niemcy i Polska), możliwości i ograniczeń w dostępie do informacji oraz wyboru respondentów do badań eksperckich i ankietowych.

Zastosowane przez Kandydatkę metody, techniki i narzędzia badawcze są typowe dla prac kwalifikacyjnych, ale na podkreślenie zasługuje ich trafny wybór, różnorodność i adekwatność do poszczególnych etapów badań, którym odpowiadają cztery rozdziały merytoryczne rozprawy. W pracy Autorka wykorzystwała zarówno metody teoretyczne (analiza, synteza, wnioskowanie, uogólnianie, porównanie), jak i empiryczne (sondaż diagnostyczny z wykorzystaniem techniki wywiadu eksperckiego).

Bardzo wartościowy jest podrozdział 1.4. poświęcony ogólnej organizacji badań, w którym Autorka dzieli czas swoich poszukiwań na okres badań wstępnych (od 2015 roku) oraz badań właściwych (XII. 2017 do IV. 2018). Ponadto w tym podrozdziale znajdują się uzasadnienia dotyczące wyboru próby, formularza ankiety i analizy matematyczno - statystycznej wyników. Pewną nowością i oryginalnym podejściem jest zaprezentowanie przez Doktorantkę już w rozdziale poświęconym założeniom badawczym - metryczek badanej populacji w zestawieniu ogólnym oraz podanie notek biograficznych ekspertów. Takie podejście przekonuje mnie o bardzo dobrym opanowaniu przez Autorkę warsztatu badawczego i o poprawnej, logicznej oraz głęboko przemyślanej strukturze przeprowadzonych badań.

Z metodologicznego punktu widzenia rozprawa zasługuje na pozytywną ocenę, zaś Kandydatka wykazała się umiejętnością stosowania różnorodnych metod badawczych oraz samodzielnego konsekwentnego i dojrzałego prowadzenia badań naukowych. Tę wysoką ocenę metodologicznych elementów rozprawy potwierdza doskonały zamysł Autorki aby wyniki badań znalazły się na końcu każdego z rozdziałów w tej ich części, która związana jest z prowadzonymi w danym rozdziale rozważaniami.

Ocena merytoryczna wartości rozprawy

Recenzowana rozprawa doktorska obejmuje łącznie 219 stron oraz 44. stronicowy aneks. Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisu rysunków,

spisu załączników oraz ich czterech formularzy. Główne treści rozprawy zostały zaprezentowane na 192 stronach.

Wstęp zawiera wiele istotnych treści dotyczących: znaczenia podjętego problemu badawczego oraz uzasadnienia zajęcia się tą ważną problematyką jaką jest bezpieczeństwo obywateli Unii Europejskiej, w tym Niemiec i Polski w szczególności, w kontekście nasilającej się fali imigracyjnej i możliwości integracji wyznawców islamu oraz związanej z tymi procesami koncepcji Bassama Tibiego.

Rozdział I, *Założenia badawcze* został już przeze mnie oceniony wcześniej. Podkreślić pragnę przejrzystość i komunikatywność zaprezentowanych przez Autorkę kwestii. Widoczna jest dogłębna znajomość problematyki będącej przedmiotem niniejszej dysertacji i osobiste ale i dobrze wyważone zaangażowanie Doktorantki w prezentację jakże trudnych i jednocześnie istotnych dla przyszłości Europy spraw, tendencji, zjawisk i procesów.

Rozdział II, *Zderzenie cywilizacji na kontynencie europejskim* został poświęcony na zaprezentowanie wzajemnych relacji dwóch kręgów kulturowych - islamu i Zachodu. Za punkt wyjścia do rozważań prowadzonych w tym rozdziale Kandydatka przyjęła analizę poglądów S.P. Huntingtona i F. Konecznego jako przyczynku do dyskursu o siłach kształtujących globalne procesy. Bardzo słusznie i jednocześnie z dużym znanstwem Autorka przeprowadziła analizę wzajemnych relacji terminów cywilizacja i kultura oraz przedstawiła podstawowe założenia teorii zderzenia cywilizacji według Huntingtona. Bardzo przydatna do dalszych badań jest dogłębna analiza cywilizacji islamu i kręgu kultury Zachodu wraz z wykazaniem ich specyfiki i płaszczyzn na których dochodzi do konfliktu wartości. Treść omawianego rozdziału wzbogacają: zestawienie opinii Niemców i Polaków na temat występowania zjawiska zderzenia cywilizacji w Europie (rys. 6) oraz wnioski wynikające z prezentowanej w rozdziale problematyki - utrzymane w tonacji alternatywnych opinii i poglądów.

Rozdział III, *Islamizm jako zagrożenie bezpieczeństwa europejskiego* prezentuje istotę zjawisk islamizmu i terroryzmu jako zagrożenia kulturowego i publicznego społeczeństw europejskich. Dla dalszych badań okazał się przydatny dokładny opis założeń islamu i wynikającego z niego islamizmu oraz perspektywy islamizacji społeczeństw Europy. Czytelnik znajduje w tym rozdziale podstawowe informacje o terroryzmie islamskim będącym zagrożeniem społeczeństw europejskich i nie tylko, bo również społeczności w wymiarze światowym. W podrozdziale 3.2.3. Doktorantka wskazuje na niebezpieczeństwa wynikające z radykalizacji młodego pokolenia wyznawców islamu w Europie. Całość rozważań zawartych w trzecim rozdziale ma swoje głębokie źródła w przytaczanej, bardzo bogatej literaturze. Ten rozdział zakończony jest zestawieniem skojarzeń Niemiec i Polaków na temat islamu, zwłaszcza

jego zewnętrznych i społecznych przejawów (rys. 7). Wnioski są nie tylko podsumowaniem zaprezentowanych w rozdziale kwestii ale także, w oparciu o źródła, wskazaniem perspektywy rozwoju islamu oraz islamizmu i terroryzmu w Europie.

Rozdział IV, *Strach przed islamem a poczucie bezpieczeństwa osobistego* prezentuje bardzo wartościowe wyniki badań, które dotyczyły najważniejszych czynników kształtujących poczucie bezpieczeństwa osobistego w świetle przyjętej trzeciej hipotezy szczegółowej o negatywnym nastawieniu społeczeństwa niemieckiego i polskiego wobec islamu. Za bardzo wartościowe uznaję treści podrozdziału 4.1., w którym Kandydatka prezentuje teorię poczucia bezpieczeństwa, wychodząc słusznie od analizy potrzeb poprzez trychotomię pojmowania bezpieczeństwa wraz z podniesieniem jej do wartości, by następnie wskazać na źródła i mechanizmy uczuć lęku i strachu oraz bezpieczeństwa osobistego. Ponadto Autorka znalazła miejsce w tym rozdziale na analizę zjawiska islamofobii, które jest skrajnym przejawem postaw antymuzułmańskich. Zakres przeprowadzonych badań i zaprezentowanych wyników pozwala mi na wyrażenie opinii, że Doktorantkę cechuje postawa obiektywizmu względem całości przeprowadzonych badań - co wyraża się najpełniej w interpretacji wyników. Stąd też, pewnie nie bez przyczyny Autorka przytacza postulaty wysunięte przez wyspecjalizowane instytuty naukowe, które sugerują wyraźne rozróżnienie pomiędzy racjonalną krytyką islamu i jego wyznawców a irracjonalną wrogością wobec nich. Wnioski na końcu czwartego rozdziału ściśle korespondują z jego treścią, a zaprezentowane na 5. rysunkach wyniki badań wraz z ich analizą skłaniają ku wysokiej ocenie tego materiału.

Rozdział V, *Euroislam - teoria i praktyka*, zawiera podstawowe założenia koncepcji euroislamizmu według teorii B. Tibiego oraz ocenę tej koncepcji przez środowiska naukowe. Bardzo interesujące jest wskazanie ewentualnego wdrożenia pomysłu B. Tibiego w praktykę życia społecznego Niemiec i Polski. Dużą wartość poznawczą i praktyczną mają treści dotyczące zjawiska integracji i asymilacji, zwłaszcza w odniesieniu do imigrantów wyznających islam. Opierając się o gruntowne badania literatury przedmiotu oraz badania sondażowe, Doktorantka przedstawiła propozycje w zakresie działań na rzecz integracji muzułmanów do społeczeństw przyjmujących oraz programy realizacji tego procesu. Spośród pięciu rysunków prezentujących wyniki badań zwłaszcza dwa ostatnie (16 i 17) wskazują na realne możliwości integracji (asymilacja nie jest możliwa) imigrantów z krajów muzułmańskich oraz dostosowania zasad i wymogów islamu do kultury europejskiej. Wnioski kończące rozdział są bardzo wartościową jego syntezą, a za godną uwagi uznaję tezę Kandydatki, że „subiektywnie odczuwany poziom wiedzy na temat islamu jest stosunkowo dobry, co ... stanowi pozytywną przesłankę do możliwości realizacji euroislamizmu”.

Zakończenie zawiera najistotniejsze wnioski wynikające z całego procesu badawczego. Są to bardzo wartościowe, autorskie konstatacje, potwierdzające realizację przyjętego celu, problemów i hipotez badawczych oraz słuszość wszystkich pozostałych deklaracji i założeń, które Autorka przyjęła na początku. Jednocześnie w treści zakończenia Doktorantka zaprezentowała konkretne propozycje mające przyczynić się do poprawy bezpieczeństwa społeczności Unii Europejskiej.

Reasumując, rozprawa posiada prawidłowy układ treści, podyktowany przyjętymi założeniami badawczymi. Wypowiedzi Autorki, sposób ich prezentacji w obrębie rozważanej problematyki, zasługują na uznanie i wysoką ocenę. W zakresie konstrukcji pracy, na podkreślenie zasługuje poprawne zidentyfikowanie i ograniczenie obszaru badawczego oraz racjonalne i konsekwentne zaprezentowanie wyników badań. Przyjęte przez Doktorantkę: cel, problemy i hipoteza - są ze sobą ściśle i logicznie powiązane. Także przedmiot badań, teren i ich przebieg nie budzą zastrzeżeń. Rozprawa tworzy spójną wykładnię teoretyczną. Ukazane w pracy związki przyczynowo - skutkowe podnoszą wartość dysertacji. Przeprowadzone badania wskazują na powiązanie teorii z praktyką.

Praca została napisana w sposób interesujący poznawczo z uwagi na systematyzację wiedzy oraz zaprezentowanie autorskiego ujęcia omawianej problematyki euroislamizmu w kontekście bezpieczeństwa społeczeństw europejskich. Przyczyniły się do tego bogate i dobrze dobrane w mojej ocenie, źródła wiedzy oraz perfekcyjny sposób ich wykorzystania. Jednakże, można było niektóre terminy i trzy wywiady w języku niemieckim, przetłumaczyć na język polski. Na podkreślenie zasługuje wielokryterialny sposób ujęcia związków przyczynowo - skutkowych determinujących procesy imigracyjne, integracyjne i kulturowe.

Cytowana w rozprawie bibliografia jest obszerna, zróżnicowana i dobrze dobrana. Obejmuje ona liczne pozycje zwarte, artykuły, czasopisma, strony internetowe, źródła prawa i inne dokumenty. Rozprawa została oparta na polskich i obcojęzycznych źródłach wiedzy. Reprezentuje zatem szeroką wykładnię problematyki będącej przedmiotem badań. Pod względem poznania naukowego Autorka czerpała wiedzę z monografii, periodyków naukowych i dokumentów. Prezentowane źródła wiedzy są dobrane i wykorzystane w sposób adekwatny do podjętych w rozprawie badań naukowych.

Pragnę wyrazić się z uznaniem o głębokiej znajomości badanej przez Doktorantkę problematyki, zarówno w jej wymiarze praktycznym jak i teoretycznym. Na podkreślenie zasługuje śmiałość ale i wyważenie wyrażanych sądów i opinii (zwłaszcza we wnioskach każdego z czterech rozdziałów merytorycznych i w treści zakończenia pracy), umiejętność

korzystania zarówno z dorobku ogólnego w badanej dziedzinie, jak i samodzielnego prowadzenia badań empirycznych i interpretowania otrzymanych wyników.

Pod względem merytorycznym rozprawę oceniam jednoznacznie pozytywnie.

Wnioski końcowe

Stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska Pani mgr Ewy MARTUSEWICZ-PAWLUS jest oryginalnym dziełem autorskim o dużym znaczeniu dla badań w obszarze współczesnego bezpieczeństwa wewnętrznego. Rozprawa *Euroislam a wybrane aspekty bezpieczeństwa obywateli Unii Europejskiej na przykładzie Niemiec i Polski* jest dziełem o wysokim poziomie poznawczym. Jednocześnie jej treść i sam sposób przekazu bardzo dobrze świadczy o przygotowaniu Autorki do prowadzenia pracy naukowo - badawczej, wskazuje Jej dociekliwość badawczą oraz ugruntowaną wiedzę. Rozprawa spełnia również wymogi stawiane pracom kwalifikacyjnym z dziedziny nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie.

Zarówno z metodologicznego jak i merytorycznego punktu widzenia rozprawa doktorska Pani mgr Ewy MARTUSEWICZ-PAWLUS zasługuje na pozytywną ocenę i spełnia wymagania określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki.

Mając powyższe na uwadze, wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Ewy MARTUSEWICZ-PAWLUS do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

6.12.2019r. 

dr hab. inż. Józef Zubek